

כסליו התשס"ח

בס"ד

השראת השכינה בין בית אל ובאר שבע לפרשת ויצא

שבאר שבע עומד בדומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף.

נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל - מגיע אמצע שיפועו גג ירושלים.

10. בראשית י"ב

וַיַּעֲבֹר אַבְרָם, בְּאֶרֶץ, עַד מְקוֹם שָׁכֵם, עַד אֵלוֹן מוֹרְהָ; וַהֲפָנְעֵנִי, אִזּוֹ בְּאֶרֶץ. זֶה נִיבְרָא יְהוָה, אֶל-אַבְרָם, וַיֹּאמֶר, לְזָרְעֲךָ אֶתְּךָ אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת; וַיְבֹרֶךְ שָׁם מִזְבֵּחַ, לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו. ח וַיִּעֲתַק מִשָּׁם הַהֶרֶץ, מִקְדָּם לְבֵית-אֵל--וַיֵּט אֶהְלֵה; בֵּית-אֵל מִיָּם, וְהָעֵי מִקְדָּם, וַיְבֹרֶךְ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה. ט וַיִּסַּע אַבְרָם, הַלֹּךְ וַיְנַסֹּעַ הַנֶּגֶבָה.

11. בראשית כ"א, לב

"ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל-עולם".

12. אונקלוס על י"ב, ח

"וצלי בשמא דה"

13. ראב"ע

"או קריאת בני אדם לעבוד השם".

14. הרמב"ן

"והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו ואת א-להותו לבני אדם"

15. מל"א ח', כט-ל

"להיות עינד פתוחות אל הבית הזה ... לשמוע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה. ושמת את תחית עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ..."

16. ישעיה ב', ג

"כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"

17. שמ"א ז', ט"ז

"הלך שנה בשנה וסבב ב י ת - א ל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה".

18. שמואל ח', א-ב

"ויהי כי זקן שמואל וישם את בניו שופטים לישראל ... שופטים בבאר שבע".

בין בית אל לירושלים - פירוש רש"י

19. בראשית כ"ח

טז וַיִּיקַח יַעֲקֹב, מִשְׁנָתוֹ, וַיֹּאמֶר, אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בְּמִקְוֵם הַזֶּה; וְאֲנֹכִי, לֹא יָדַעְתִּי. יז וַיִּיבֶרְא, וַיֹּאמֶר, מִה-נִּזְרָא, הַמְּקוֹם הַזֶּה: אֲצִיב זֶה, כִּי אֶס-בֵּית אֱלֹהִים, זֶה, שַׁעַר הַשָּׁמַיִם. יח וַיִּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בְּבֶקֶר, וַיִּסַּח אֶת-הָאָבֶן אֲשֶׁר-שָׁם מִרְאֵשֵׁיתוֹ, וַיִּשָּׂם אֹתוֹ, מִצְבֵּה; וַיִּצַק שָׁמֶן, עַל-רֹאשׁוֹ. יט וַיִּקְרָא אֶת-שֵׁם-הַמְּקוֹם הַהוּא, בֵּית-אֵל; וְאוֹלָם לֹו שֵׁם-הָעִיר, לְרֹאשֶׁנָּה. כ וַיֵּדֶר יַעֲקֹב, נֶדֶר לֵאמֹר: אֶס-יְהוָה אֱלֹהִים עִמָּדִי, וַיִּשְׁמְרֵנִי בְּדַרְכֵי הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ, וְנָתַן-לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, וּבְגֵד לְלַבֵּשׁ. כא וְשָׁבְתִי בְּשׁוֹלֹם, אֶל-בֵּית אָבִי; וְהָיָה יְהוָה לִי, לֵאלֹהִים. כב וְהָאָבֶן הַזֶּה, אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי מִצְבֵּה--זֶה, הַיְהִי, בֵּית אֱלֹהִים; וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֶן-לִי, עֲשֵׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ.

20. מלכים א' י"ב, כח-לג

"וינעץ המלך, ויעש שני עגלי זהב, ויאמר אלהם - רב לכם מעלות ירושלים, הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים: וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בदन: ... ויעל על המזבח אשר עשה בבית אל בחמשה עשר יום בחדש השמיני, בחדש אשר בדא מלכו, ויעש חג לבני ישראל ויעל על המזבח להקטיר".

1. בראשית כ"ח

ה וַיִּשְׁלַח יַחֲזֵק אֶת-יַעֲקֹב, וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אַרְם--אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל, הָאֲרָמִי, אֲחֵי רִבְקָה, אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו.

(ו) וַיִּבְרָא עֵשָׂו כִּי בָרַךְ יַחֲזֵק אֶת יַעֲקֹב וְשָׁלַח אֹתוֹ פְּדָנָה אַרְם לְקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:

(ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אֲבִיו וְאֵל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אַרְם

(ח) וַיִּבְרָא עֵשָׂו כִּי רְעוּת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יַחֲזֵק אֲבִיו

(ט) וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמַעֲאֵל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בַּת יִשְׁמַעֲאֵל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבִיּוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה תַחֲלִיל פְּרִשְׁת וַיִּצֵא:

(י) וַיִּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:

(יא) וַיַּפְגַּע בְּמְקוֹם וַיֵּלֶךְ שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמְּקוֹם וַיִּשָּׂם מִרְאֵשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכֵּב בְּמִקְוֵם הַהוּא:

2. רש"י

"ויצא יעקב - על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתוב וירא עשו כי ברך וגו' ומשגמר חזר לענין הראשון"

3. רש"י על בראשית כ"ח י'

ויצא יעקב מבאר שבע - לא היה צריך לכתוב אלא: וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו?

4. רמב"ן על בראשית כ"ח יז

אמרו שם בבראשית רבה (סח ה) אמר רבי הושעיה, כבר כתיב (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם, ומה תלמוד לומר ויצא יעקב מבאר שבע, אלא אמר, אבא בשעה שבקש לצאת לחוצה לארץ מהיכן הורשה לו, לא מבאר שבע? אף אני הריני הולך לבאר שבע, אם נותן לי רשות הריני יוצא ואם לאו איני יוצא, לפיכך הוצרך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע:

וכוונת המדרש הזה כי הם סבורים שיעקב בחברון נתברך שהוא ארץ מגורי אביו, ולשם חזר אליו, שנאמר (להלן לה כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק. ואם כן הכתוב שאמר ויצא יעקב מבאר שבע, כי כאשר צוהו אביו ללכת אל לבן הלך שם ליטול רשות, והוא המקום שלן בו וראה מראות אלהים ונתן לו הרשות לצאת, כמו שאמר: ושמתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת"

5. החזקוני

"באר שבע - מקום מיוחד לשבועה ... באר שבע מקום קרוב לחברון היה"

6. רש"י

"וילך חרנה - יצא ללכת לחרון"

7. רס"ג וראב"ע

"וילך חרנה - ללכת לחרון"

8. ספורנו

"ויצא יעקב ... וילך חרנה - הלך להגיע לחרון, וטרם הגיעו קראוהו אלה שהזכיר"

השראת השכינה בין בית אל ובאר שבע

9. רש"י כ"ח, יז

"כי אם בית אלהים - אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: הסולם הזה עומד בבאר שבע, ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש.

הצאן משנולד יוסף היה שני ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגוי ויוסף בן לי שנה היה כשמלך ומשם עד שירד יעקב למצרים טי שנים ז' של שובע ובי של רעב ויעקב אמר למרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה צא וחשוב י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ותשע משמלך עד שבא יעקב הרי נ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הרי קי"ו והוא אומר שלשים ומאת שנה הרי חסרים י"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים.

26. בראשית פרק כ"ט

(א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב רְגֵלְיוֹ וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי קְדָם:
(ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשָׂדֵה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֹדְרֵי צֹאן רֹבְצִים עֲלֶיהָ...

27. רש"י, כ"ח, יא

"וישכב במקום ההוא - לשון מיעוט: באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששימש בבית עבר - לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה".

28. ברכות ג' ע"ב

"הכי קאמר (דוד): מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר: עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס, מכאן ואילך - היה מתגבר כארי. רב אשי אמר: עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך - בשירות ותשבחות".

29. תהילים קל"ב, א'-ח'

"שיר המעלות, זכור ה' לדוד את כל ענותו: אשר נשבע לה', נדר לאביר יעקב: אם אבא באהל ביתי, אם אעלה על ערש יצועי: אם אתן שנת לעיני, לעפעפי תנומה: עד אמצא מקום לה', משכנות לאביר יעקב: הנה שמעונה באפרתה, מצאנוה בשדי יער: נבואה למשכנותיו, נשתחוה להדם רגליו: קומה ה' למנוחתך, אתה וארון עֲזָדך".

30. רש"י

"כי בא השמש - היה לו לכתוב ויבא השמש וילך שם כי בא השמש משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילך שם".

31. ילקוט-שמעוני מיכה תקנ"ב

"לא כאברהם שכתוב בו 'יבחר ה' יראה', ולא כיצחק שקראו שדה שנאמר 'ויצא יצחק לשוח בשדה', אלא כיעקב שקראו בית שנאמר 'ויקרא למקום אל בית אל'".

32. בראשית פרק כ"ח

(יז) וַיֵּרָא וַיֹּאמֶר מַה נֹּרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם: (יח) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבִקְרָ וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֹן אֲשֶׁר שָׁם מְרֻאֲשֵׁתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ... (כב) וְהָאֲבֹן הַזֶּה אֲשֶׁר שָׁמְתִי מַצְבֵּה יְהִינָה בֵּית אֱלֹהִים...

הסולם המשופע

33. רש"י על כ"ח, ג

"ויצא יעקב מבאר שבע - לא היה צריך לכתוב אלא 'וילך יעקב חרנה', ולמה הזכיר יציאתו? אלא, מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם. שבזמן שהצדיק בעיר - הוא הודה, הוא יוה, הוא הדרה. יצא משם - פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה".

21. רש"י על כ"ח י"ג

"שכב עליה - קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו".

22. רש"י על כ"ח י"א

"ויפגע במקום - לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו 'וירא את המקום מרחוק'".

23. רש"י כ"ח, י"ז

"ויעוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו לזו היא ולא ירושלים ומיחין למדו לומר כן?"

אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזהו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום

וא"ת וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעבדוהו?

איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כן מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהיב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל (ואז) קפצה לו הארץ (הר המוריה)"

ההר שנעקר

24. הרמב"ן

ולא נראה לי כלל, שאין קפיצת הארץ שהזכירו ביעקב אלא כאותה שאמרו באליעזר עבד אברהם שבא ביום אחד לחרן, כמו שאמרו בסנהדרין (צה:): שלשה קפצה להם הארץ, אליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, ואבישי בן צרויה. ופירשו אליעזר עבד אברהם, דכתיב (לעיל כד מב) ואבא היום אל העין, למימרא דההוא יומא נפק. יעקב, דכתיב ויפגע במקום.

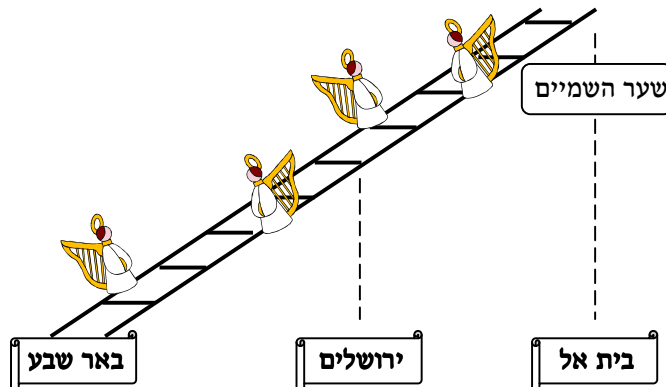
כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, כיון דהרהר בדעתיה למהדר קפצה ליה ארעא, מיד ויפגע במקום:

הנה בפירוש אומרים שכיון שעלה בלבו בחרן לחזור קפצה לו הארץ ופגע במקום שהתפללו בו אבותי, לא שחזר לבית אל ולא שקפץ הר המוריה ובא לשם. ובבראשית רבה (נט יא) עוד עשו שניהם שוים בקפיצה, אמרו ויקם וילך אל ארם נהרים (לעיל כד ל), בר יומו, ואבא היום אל העין, היום יצאתי והיום באתי. וביעקב דרשו (ב"ר סח ח) כן, וילך חרנה, רבנין אמרין בר יומא. ומה טעם שיקפוץ הר המוריה ויבא עד בית אל אחר שטרח יעקב לחזור מחרן ועד בית אל מהלך כמה ימים.

25. רש"י כ"ח, ט

"ולמדנו, שהיה יעקב באותו הפרק בן ששים ושלוש שנים. שהרי ישמעאל בן שבעים וארבע שנים היה כשנולד יעקב, ארבע עשרה שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם - הרי שבעים וארבע. ושנותיו היו מאה שלושים ושבע, שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל - בן ששים ושלוש שנים היה. ולמדנו מכאן, שנטמן בבית עבר ארבע עשרה שנה ואחר כך הלך לחרן.

שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה שנאמר עבדתך י"ד שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ושכר

34. הרמב"ן

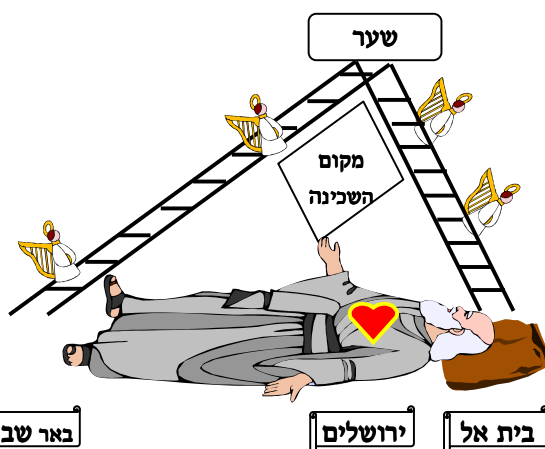
"ועוד, שאין האמצעות נקרא שפוע הסולם. ועוד, מה טעם להיותו כנגד בית אל, והאמצע איננו מורה על דבר יותר מכולו:"

הסולם שראה, לדעת רבי יוסי בן זימרא ראה שרגליו בבאר שבע במקום אשר הוא שוכב שם, וסוף שיפועו שהוא ראש הסולם מגיע עד כנגד בית המקדש, נסמך בשמים בפתח שהמלאכים נכנסים ויוצאים בו, והשם הנכבד נצב עליו, ולכן ידע שבאר שבע הוא שער השמים טוב לתפלה, ובית המקדש בית אלהים.

ובבקר נשא יעקב רגליו מבאר שבע וילך חרנה בן יומו, והיא קפיצת הדרך שלו. זהו דעת רבי יוסי בן זימרא שאמר בבראשית רבה (סט ז) הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בית המקדש, שנאמר ויצא יעקב מבאר שבע, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה.

והאבן - אשר שם מצבה לא במקום שכיבתו הקים אותם, שהרי באר שבע איננו בית אל, והוא בבית אל העמיד אותה ולשם חזר בשובו, שנאמר (להלן לה א) קום עלה בית אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך וגו', אבל הקים אותה כנגד השיפוע במקום שראש הסולם עומד שקרא אותו בית אלהים, והיא עיר לזו.

ולדעתו של רבי יוסי בן זמרא לזו היא ירושלים שקראו בית אל. ואפשר שיהיה כן לפי המקראות שבספר יהושע. ובאמת שאיננו בית אל הסמוך לעי, כי כן שם העיר ההיא לראשונה בימי אברהם וקודם לכן:

השרטוט של הרב מידן**היכן היא בית אל****35. שופטים ב', כו-כח**

"ויעלו כל בני ישראל וכל העם ויבאו בית אל, ויבכו וישבו שם לפני ה' ויצומו ביום ההוא עד הערב, ויעלו עלות ושלמים לפני ה': וישאלו בני ישראל בה', ושם ארון ברית הא-לוהים בימים ההם: ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם..."

36. בראשית מ"ט, ז

"לא יסור שבט מיהודה ומח'קק מבין רגליו, עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים".

37. הרב מידן

"לעני"ד, יעקב מסר את השלטון ליהודה עד שישכן הקב"ה את שכינתו בשילה, שאותה הכיר יעקב מחלום הסולם בבית אל היא שילה.

מרגע שיגיע הארון לשילה - ה' ינהיג את ישראל, ולא אחד השבטים.

את מקומה של שילה נתן יעקב לבחיר בניו, לבכורו יוסף, שאותו ייעד לעבודת הכהונה. לכן, הוא גידלו כינזר אחיו, וכדרך שגידלה חנה את שמואל.

מבין שני בניו של יוסף בחר יעקב את אפרים (מ"ח, יד): "וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה, שכל את ידיו כי מנשה הבכור". לעני"ד, יעקב שם את ימינו על אפרים כדי לרמוז שהוא יקבל את החלק הדרומי (=הימני) של נחלת יוסף, החלק ששילה נמצאת בו.

אמנם, ניתן לתמוה: מדוע לא הזכיר יעקב גם את ירושלים, שהיא חשובה משילה - בית אל, והיא ניתנה ליהודה ולבנימין?

לעני"ד, זוהי משמעות דברי חז"ל שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו. יעקב ראה בנבואתו עד שילה, ולא ראה את העתיד הרחוק יותר, את ירושלים.

אפשר שהיה זה עונשו על בחירתו הבלתי מבוקרת ביוסף וברחל אמו. שהרי הקב"ה בחר ברחל ובלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל, והוסיף וברח בירושלים, שבה נתאחדו רחל ולאה בדמותם של יהודה ובנימין. "